

ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНИЙ МЕХАНІЗМ РОЗВИТКУ ВІТЧИЗНЯНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В РАМКАХ ЄС ТА СОТ

Анотація. Розглянуто основні питання міжнародного співробітництва та розвитку підприємництва в умовах глобалізації. Зокрема, автор аналізує сучасні процеси інтеграції до ЄС та СОТ. Акцентуються переваги вступу України до згаданих організацій для розвитку вітчизняного підприємництва, звертається увага на відносини з державами-сусідами, їх досвід участі в міжнародних союзах та роль міжнародної кооперації як можливого шляху виходу на зарубіжні ринки.

Ключові слова: розвиток підприємництва, глобалізація, кооперація, інтеграція до ЄС та СОТ, економічне співробітництво.

Annotation. The principal questions of the international cooperation and enterprise development in the conditions of globalization are presented here. Particularly the author analyses the modern processes of integration to EU and WTO. Here we make an emphasis on the advantages of the Ukraine entrance to the above mentioned organizations for the home enterprise, we also pay attention to the relations with countries-neighbours, to their experience of the participation in international unions and the part of the international cooperation as a possible way of appearance in the foreign markets.

Key words: enterprise development, globalization, cooperation, integration to EU and WTO, economic collaboration.

Вступ. Уже в перші роки незалежності України постала актуальність такого напрямку розвитку економіки молодого держави, як співробітництво з найзначнішими світовими інтеграційними структурами – Європейським Союзом та Світовою організацією торгівлі. Адже очевидним є те, що нині уже неможливо залишатись осторонь сучасних глобалізаційних процесів, а та держава, яка оптимально організує свою участь у них, зуміє не тільки здобути соціально-економічну вигоду, а й стати одним із впливових лідерів світового суспільства та постійно розвиватись у вказаному напрямку. Глобалізація зумовлює те, що питання адаптації, гнучкості та взаємозалежності держав стають основними в процесі виникнення зовнішньоекономічних зв'язків.

Останнім часом питанням прискорення інтеграції до ЄС та СОТ особливо пере-ймаються не тільки вищі органи державного управління, міністерства, особливо закордонних справ та економіки, і центральні відомства, а й відповідні науково-дослідні організації. Значну увагу цьому питанню приділяє Український центр міжнародної інтеграції (див. публікації В.Ваврищука, С.Лахно, І.Бурковського, Є.Єнсена та ін.).

Постановка завдання. У згаданому контексті за умов, що склались нині у секторі вітчизняної економіки (незважаючи на чималий 16-річний термін переходу до ринкових відносин, вони, на наш погляд, ще не до кінця сформувалися), саме участь у ЄС та СОТ повинна дати поштовх до всіма очікуваного зростання реальних макроекономічних показників, а не тих, які декларуються черговим урядом задля виправдання власної немічності та бездіяльності.

Нині Європейський Союз займає провідне місце в обсягах іноземних інвестицій у вітчизняну економіку, адже із ТОП-10 інвесторів 6 належать до ЄС, лідером серед яких є Німеччина (33,6% загального обсягу прямих іноземних інвестицій), друге місце посідає Кіпр (9,5%), третє – Австрія (8,7%), п'яте – Великобританія (7,1%), шосте – Нідерланди (4,4%), та десяте – Польща (1,4%). Усього ж на країни ЄС припадає близько 2/3 загальної суми отриманих Україною ІІІ. Варто зазначити, що в останні роки саме ЄС перетворився на основне джерело імпорту капіталу в Україну, потіснивши США, офшорні зони та Росію. У той час як у 1995–2005 рр. надходження із США зросли у 8,0 разів, з Росії – у 21,2 раза, аналогічні надходження з ФРН зросли у 42,5 раза, Кіпру – у 40,5 раза,

Великобританії – у 24,9 раза, Нідерландів – у 16,1 раза тощо. До цього списку у 2005 р. долучилась і Польща, загальний рівень ПП якої склав 224,0 млн. дол. Дещо поступаються такими показниками Угорщина та Чеська Республіка.

У нинішніх умовах успіх залежить від стратегічних міжнародних партнерів, які розвиваються, використовуючи нові правила гри в діловому світі. На тлі зовнішньоекономічних зв'язків особливу увагу, на наш погляд, необхідно приділити відносинам перш за все із державами-сусідами.

Зважаючи на досить високий рівень експортної залежності внутрішнього валового продукту України, доцільно змінити форми і методи виходу на зарубіжні ринки, а також структуру зовнішньої торгівлі. Таким чином, особливої ваги набуває розвиток кооперації у складі зовнішньоекономічного механізму держави.

Україна, як і кожна країна, має певні переваги у виробництві тих чи інших видів продукції за рахунок географічного розташування, природних ресурсів, дешевої кваліфікованої робочої сили. Проте ізольованість країни від світової економіки призвела до формування замкненої самодостатньої системи, що перешкоджає поглибленню виробничої спеціалізації. Навіть після проголошення економіки нашої держави ринковою і налагодження деяких зв'язків українських підприємців із закордонними партнерами весь потенціал міжнародної торгівлі нині використовується недостатньо.

COT, на нашу думку, дає можливість забезпечити країні певні вигоди не тільки в майбутньому, а й зараз. Адже сам процес вступу до цієї організації стане потужним стимулом поштовху структурних реформ вітчизняної економіки. Так, наприклад, загострення конкуренції між українськими та іноземними підприємцями на вітчизняному та зовнішньому ринках сприятиме перерозподілу ресурсів від неефективних та застарілих виробництв до сучасних галузей. Подібна конкуренція стимулюватиме реалізацію інноваційних програм, інвестиції в людський капітал та нові технології. Завдяки цим процесам повинні поліпшитись умови для іноземного інвестування у вітчизняну економіку як стабільну та передбачувану зі сприятливими умовами торгівлі та інвестування. Це означатиме, що українські правила торгівлі та інвестування відповідають міжнародним правилам і принципам; витрати на ведення бізнесу в Україні є низькими, що зумовлено спрощеними торговими, митними та адміністративними процедурами; українські продукти і послуги мають відкритий і недискримінаційний доступ до ринків країн-членів COT.

Результати. Стратегічними партнерами, з якими варто зміцнювати зовнішньоекономічні зв'язки нашої держави, мають бути, як уже згадувалось, сусідні держави, серед яких Угорщина, Туреччина та Польща. Це зумовлюється насамперед успіхом Угорщини в реалізації загальноєвропейської стратегії та ефективним регулюванням зовнішньоекономічної діяльності, що стало поштовхом для розвитку власної економіки. Так, порівнявши в цілому економіку Угорщини та України, бачимо відставання останньої за низкою найважливіших економічних показників, а саме: ВВП на одну особу в Україні у 8 разів менший; інфляція та рівень безробіття вдвічі вищі; зовнішньоекономічна квота втричі більша.

Показовим є те, що за досить короткий період цій країні вдалось переорієнтувати свої зовнішньоекономічні зв'язки на Захід. Сприяла цьому грошова приватизація, що зумовила приплив іноземного капіталу в країну, за допомогою якого створювались сучасні підприємства, насамперед машинобудівні, хімічні, з виробництва обчислювальної техніки. Переважно це транснаціональні компанії, як, наприклад, Дженерал Моторс, Дженерал Електрик, Сіменс, Опель, Філіпс та інші, які придбали акції угорських підприємств чи створювали нові. Нині кількість спільних підприємств за участю іноземного капіталу у цій країні наближається до 30 тисяч. На цьому етапі завдяки інтенсивному розвитку коопераційних зв'язків та поліпшенню структури виробництва й було створено підґрунтя для євроінтеграції.

Проводячи паралель з економікою України, варто зазначити, що ваучерна приватизація не створила ефективного власника, і це не сприяло припливу іноземних інвестицій. У результаті за рівнем їх надходжень Україна посідає одне з останніх місць, і за весь період незалежності їх кількість склала 8,3 млрд. дол. США або 177 дол. на одну особу, а кількість спільних підприємств не перевищує 5 тис. Незавершеність економічних реформ, відсутність філій транснаціональних компаній, розрив коопераційних зв'язків з колишніми союзними державами несприятливо позначились на припливі в Україну наукомістких технологій, сучасних методів організації виробництва і менеджменту.

На наш погляд, угорський вектор міжнародної наукової кооперації дає можливість дещо активізувати напрямки формування інноваційної моделі розвитку вітчизняного підприємницького сектора.

Ще одним партнером для України, який також приділяє значну увагу відносинам з ЄС, є Туреччина. Адже у коло наших спільних інтересів входить не тільки Чорноморський регіон, а й спроби стати повноправним членом європейської спільноти та увійти до групи розвинених країн світу.

Туреччина є третім за розміром імпортером українських товарів і п'ятим – за обсягом експорту в Україну. Крім того, Україна зі сторони економічних інтересів Туреччини розглядається як міжнародний партнер, з яким необхідно розвивати двосторонні відносини на паритетних засадах. Варто зауважити, що в 1990 році в обох країн були схожі позиції на старті, з тією лише відмінністю, що в економіці Туреччини переважав аграрний напрям, а в Україні – індустріальний.

Порівнюючи основні показники структури господарства обох країн, неважко помітити, що лівову частку (майже 70%) ВВП в економіці Туреччини займає сфера послуг, у той час як в Україні вона сягає загалом 40%. На думку багатьох експертів, у цьому й прихована проблема структури економіки України, що робить її у відношенні навіть до експорту Туреччини сировиннозалежною. Так, приблизно 70% українського експорту складає сировина та напівфабрикати, а експорт Туреччини уже диверсифіковано продукцією переробних галузей та кінцевого споживання.

Сьогодні у контексті економічної співпраці України і Туреччини варто не лише нарощувати обсяги торгівлі послугами, які поки що не відповідають можливому їх потенціалу, а й розвивати перехід від простих торгових операцій до спільних проектів у галузі високих технологій, спільного виходу на ринок третіх країн і розширення інвестиційних можливостей. Такими галузями, за оцінками турецьких експертів, можуть бути металургійна, будівельна, харчова, текстильна, а також туристична галузь, у просуванні якої чітко спостерігаються переваги з боку Туреччини.

Чинниками, що об'єднують Україну і Туреччину, є спільна участь в Організації Чорноморського Економічного Співробітництва (The Black Sea Cooperation (BSEC)). Метою організації є створення механізму розробки пропозицій, програм і проектів у різних сферах економіки, передусім створення розвиненої транспортної мережі навколо Чорного моря.

Найбільш цікавим для Туреччини є Південь нашої країни. Так, зокрема, зі слів міністра культури і туризму Туреччини Аттила Коч, турецькі інвестори готові інвестувати понад 20 млрд. дол. США в розвиток Кримського півострова для реалізації широко-масштабного проекту на 10 років розвитку туристичного та рекреаційного комплексу.

Розглядаючи перспективи європейської інтеграції, варто звернути увагу на питання міжнародної кооперації. Основними формами міжнародної співпраці в сучасних умовах можна вважати зовнішню торгівлю, міжнародну інвестиційну діяльність та фінансово-кредитне партнерство, а також окремо можна виділити міжнародну кооперацію. Недостатня увага та вивчення такої форми співпраці може призвести, на думку науковців, до обмеження пошуку науково обґрунтованих напрямків посилення ролі України в нових торговельних та інвестиційних сегментах глобалізованого середовища, а також до

невикористання можливостей державної підтримки суб'єктів підприємницької діяльності у сфері міжнародного кооперування.

Міжнародна кооперація – це добровільне об'єднання зусиль суб'єктів господарювання, регіонів різних держав і держав загалом з метою здійснення економічної діяльності, спрямованої на отримання позитивного економічного та соціального ефекту. В такому випадку кооперація сприятиме поєднанню позитивних ефектів, що утворюються в процесі зовнішньої торгівлі, міжнародної інвестиційної діяльності та фінансово-кредитної взаємодії.

Недостатній розвиток коопераційних відносин між Україною та країнами Євросоюзу породжує низку проблем у зовнішній торгівлі. Варто зауважити, що нині проблеми доступу на ринок ЄС існують не лише у сферах традиційного українського експорту на “чутливі” ринки Євросоюзу: аграрний, металургійний, текстильний. Застосування Євросоюзом преференцій обмежує доступ українських виробників на ринок і в тих сегментах, де вони виробляють конкурентоспроможні товари, наприклад, вантажно-транспортні літаки. Країни-члени ЄС зацікавлені у залученні українських фахівців у високотехнологічні галузі, але не поспішають розвивати виробничу кооперацію з українськими підприємствами і науково-дослідними організаціями.

Незважаючи на те, що економіка нашої країни визнана ринковою США та ЄС, Україна все ще виконує роль спостерігача у СОТ. Членство в СОТ необхідне Україні перш за все для того, щоб не тільки погоджуватись із правилами міжнародної торгівлі, а й самим брати участь у їх створенні та використовувати переваги пільгових режимів. Ще одним важливим чинником на користь вступу до СОТ є можливість рівноправного партнерства у міжнародній спільноті.

Українські виробники одержать додаткові можливості експорту продукції внаслідок запровадження режиму найбільшого сприяння та національного режиму щодо українських товарів у торговельному просторі всіх країн-членів СОТ. Будуть скасовані квоти на імпорту української продукції на ринки інших країн. Запровадження національного режиму щодо української продукції означає, що після сплати всіх митних зборів товари та послуги будуть постачатися на ринки країн-членів СОТ на таких же умовах, що й вітчизняні товари цих країн.

У той же час товари, вироблені в країнах СОТ, отримають більш вільний доступ на українські ринки. Зросте конкуренція між вітчизняними та іноземними виробниками, що може спричинити скорочення виробництва неконкурентоспроможних вітчизняних підприємств та галузей. У довгостроковому періоді це сприятиме структурним реформам та раціональному перерозподілу ресурсів між галузями та підприємствами від неефективних до конкурентоспроможних. Проте у короткостроковому періоді можливе загострення економічних і соціальних проблем, оскільки виникне питання працевлаштування вивільнених працівників, реструктуризації виробництва та пошуку необхідних для цього інвестиційних ресурсів.

Важливою перевагою, яку отримають українські підприємці після вступу України до СОТ, стане створення прозорого та передбачуваного бізнес-середовища. Це означає, що адміністративні процедури не будуть часто змінюватись, обмеженням буде запровадження заходів державної підтримки на користь окремих підприємств чи галузей, відбудеться спрощення зовнішньоторговельної діяльності, зокрема процедур митного контролю, оцінки митної вартості, зменшення митних платежів. Також будуть узгоджені з вимогами СОТ правила ліцензування продукції, система стандартизації та сертифікації, санітарні заходи та технічні регламенти.

Очікується, що участь України в СОТ сприятиме зменшенню витрат на ведення бізнесу за рахунок встановлення ефективного торговельного режиму, чіткого закріплення в національному законодавстві правил торгівлі, що суттєво звузить можливості втручання чиновників у діяльність підприємств. Виробники зможуть із більшою впевненістю прогнозувати потенційні доходи та видатки.

Разом із тим запровадження правил СОТ у сфері ліцензування, стандартизації та сертифікації потребує суттєвих витрат для розроблення та впровадження нових механізмів здійснення таких процедур.

Неприєднання до СОТ суттєво обмежить можливості України знаходити нові зарубіжні ринки та своє місце в міжнародній економіці, максимізувати конкурентоспроможність та ефективність виробництва, створювати нові робочі місця та зменшувати міграцію талановитих українських професіоналів, користуватись перевагами членства в СОТ, залучати необхідні інвестиції для забезпечення економічного розвитку та зростання.

Висновки. Основні важелі зовнішньоекономічного механізму розвитку підприємництва мають бути сконцентровані на питаннях збільшення його експортного потенціалу. Необхідними кроками щодо гармонізації вітчизняної управлінської практики зі стандартами, поширеними у країнах-членах ЄС, є вдосконалення організаційно-економічного механізму управління розвитком підприємництва на рівні регіонів, шляхом реформування системи самоврядування та підвищення рівня участі громадськості у розробці та реалізації місцевої політики.

У процесі підготовки вступу України до ЄС особливої важливості набуває обґрунтування найдієвіших та одночасно демократичних інструментів організаційно-економічного механізму для прийняття управлінських рішень та розробки регіональних програм та стратегій розвитку. Здійснення, окрім економічних реформ та демократичних перетворень на національному рівні, заходів стосовно вдосконалення системи місцевого самоврядування, забезпечення розвитку громадянського суспільства передбачено в Плані дій Україна – ЄС на 2005–2007 роки.

З метою оптимізації та прискорення процесів формування зовнішньоекономічного механізму інтеграції України у світові структури необхідно, на нашу думку, проводити активні обговорення та дискусії серед ділових кіл з питань членства в СОТ та ЄС. При цьому основну увагу необхідно сконцентрувати на перевагах такого членства для різноманітних секторів соціально-економічного розвитку, формування якісно нового, конкурентоспроможного бізнес-середовища та шляхах реформування політики державної допомоги.

1. Вольфганг Ур. Перспективи майбутньої інтеграції української економіки в ЄС // Журнал європейської економіки. – 2006. – Том 5 (№2). – С. 135–137.
2. Савчук О., Крюковський В. Розширення стратегічних можливостей в економічному співробітництві між Україною та Туреччиною // Журнал європейської економіки. – 2006. – Том 5 (№4). – С. 445–452.
3. Фліссак К. Міжнародна кооперація як ефективна форма сучасного економічного співробітництва // Журнал європейської економіки. – 2006. – Том 5 (№2). – С. 138–142.
4. Лахно С. Чотири стратегічні переваги членства України у СОТ. – К.: Український центр міжнародної інтеграції, 2006.
5. Макроекономічні наслідки вступу України до СОТ / І.Бурковський, Є.Єнсен та ін. – К.: Український центр міжнародної інтеграції, 2006.
6. План дій “Україна – Європейський Союз”, підписаний 20 лютого 2005 року // <http://www.mfa.gov.ua> (Сайт Міністерства закордонних справ України).